

**В.М. Петров, канд. екон. наук, професор університету
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва**

ВІДРОДЖЕННЯ ТРАКТОРНОГО І СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАШИНОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Досліджуються часові періоди та вплив окремих історичних подій на процеси становлення і розвиток тракторного і сільськогосподарського машинобудування в Україні. Узагальнюються особливості комплектування машинно-тракторних парків сільгосп підприємств в умовах різних суспільно-економічних формацій, а також у залежності від рівня розвитку промисловості. Обґрунтовується визначальна роль рівня механізації та, відповідно, інтенсифікації виробництва у підвищенні його технологічної та економічної ефективності.

Визначаються причини і наслідки занепаду тракторного і сільськогосподарського машинобудування в Україні за доби державної незалежності. Обґрунтовується положення щодо провідної ролі держави у відродженні галузі та у формуванні ринку матеріально-технічних ресурсів для аграрної сфери. Наголошується хибність орієнтації сільських товаровиробників на комплектування машинно-тракторних парків тільки за рахунок іноземних машин і знарядь.

З урахуванням передового вітчизняного та іноземного досвіду опрацьовуються варіанти відродження і подальшого інноваційного розвитку підприємств тракторного і сільськогосподарського машинобудування у сучасних умовах господарювання. Як найбільш доцільний визначається варіант створення спільних підприємств з провідними іноземними виробниками сільськогосподарської техніки і обладнання.

Ключові слова: *машинобудування, матеріально-технічна база, сільськогосподарська техніка, виробництво, механізація, інтенсифікація, ефективність.*

Постановка проблеми. Для будь-якої економічно розвиненої країни розвиток сільськогосподарського машинобудування є запорукою ефективного ведення сільського господарства, виробництва достатніх обсягів високоякісних продуктів харчування і сільгоспсировини для споживання у межах країни та формування потенціалу для експортних

постачань. Це обумовлюється тим, що поряд з прогресом у селекції, саме нові можливості в організації робочих процесів та інноваційні розробки у царині техніки є основними факторами, що дозволяють скорочувати сукупні витрати на одиницю виробленої продукції і підвищувати продуктивність праці.

При дослідженні сучасних тенденцій розвитку вітчизняного тракторного і сільськогосподарського машинобудування необхідно об'єктивно оцінювати ситуацію, що склалася у країні. Занепад усіх виробничих сфер АПК є наслідком системної економічної кризи всього народногосподарського комплексу та відповідного відношення влади до галузі. За роки незалежності в Україні ще й досі на державному рівні не прийнято стратегію техніко-технологічного переоснащення аграрного виробництва. Розроблена нормативно-правова база і галузеві програми, що приймали та доопрацьовували численні уряди практично не виконуються з-за недостатнього обґрунтування, невідпрацьованості механізмів здійснення та обмеженості (а у багатьох випадках і повної відсутності) відповідного фінансового забезпечення [1-5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування матеріально-технічної бази аграрного виробництва та його переозброєння на новітній техніко-технологічній основі досліджуються у наукових працях Білоуська Я.К., Захарчука О.В., Іванишина В.В., Могилової М.М., Підлісецького Г.М., Шибаніна В.С. та інших вчених. Проте складність порушених питань та необхідність застосування системного підходу до їх вирішення, який би враховував різні аспекти механізму становлення і розвитку інноваційної складової функціонування галузі, потребує подальших наукових і прикладних розробок у цьому напрямку.

Формулювання цілей статті. Узагальнення історичного досвіду, аналіз стану та обґрунтування напрямів відродження тракторного і сільськогосподарського машинобудування в Україні з метою техніко-технологічного переозброєння вітчизняного сільського господарства на інноваційній основі.

Виклад основного матеріалу дослідження. За часів СРСР українське тракторне і сільськогосподарське машинобудування було одним з найбільш розвинених у колишніх союзних республіках. До 1991 р. тут нараховувалося 350 підприємств, на яких працювало понад 200 тис. висококваліфікованих спеціалістів [6, 7]. Галузь виробляла широкий асортимент сільськогосподарської техніки і обладнання: трактори (загального призначення, універсально-просапні, спеціальні, тракторні самохідні шасі), самохідні зернозбиральні комбайни (до 1952 р.), самохідні і причіпні кукурудозбиральні комбайни, бурякозбиральні комплекси,

посівні і посадочні машини, оприскувачі, жатки і адаптери до комбайнів, ґрунтообробні знаряддя різного технологічного призначення (плуги, дискові і зубові борони, культиватори різних конструкцій для суцільного і міжрядного обробітку), обладнання для тваринницьких ферм, первинної доробки і переробки сільгоспсировини тощо. Крім того, в умовах єдиного народногосподарського комплексу і тісної виробничої кооперації, українська промисловість виробляла широку номенклатуру вузлів і комплектуючих виробів для галузевих машинобудівників інших союзних республік [8-10].

Інтенсивне відродження вітчизняної промисловості на мирних рейках після Другої світової війни 1941-1945 рр. дозволило швидкими темпами практично заново створити зруйновану матеріально-технічну базу виробництва сільськогосподарської техніки і розпочати формування машинно-тракторних парків сільгоспідприємств на якісно новій, більш досконалій основі. Найбільш наочно ці процеси можна простежити на прикладі виробництва тракторів. За десять повоєнних років (1945-1955 рр.) їх виробництво в Україні збільшилося у 115 разів і склало 57,3 тис. шт. Позитивна динаміка у виробництві силових машин зберігалася й у наступні роки і досягла свого максимуму у 1970 р. – 147,5 тис. шт. За даними Міністерства статистики Української РСР, у 1989 р. в Україні було вироблено 115,9 тис. тракторів (без садово-городніх малої потужності), що фактично на той час було третім показником у світі (для порівняння: у СРСР – 532,0 тис. шт., в Японії – 158,0, в Італії – 91,0, у США – 86,0, у Великобританії – 82,0, у ФРН – 75,0 тис. шт.). Проте найбільш повно про рівень концентрації виробництва цього виду силових машин у країні свідчить відносний показник виробництва у розрахунку на 1000 чол. населення. У 1989 р. в Україні і Чехо-Словаччині він дорівнював 2,2 од., в Югославії – 2,3, в СРСР – 1,9, в Італії – 1,6, у Великобританії – 1,4, у Польщі, ФРН і Японії – 1,3 од. [11]. Планомірне зростання обсягів виробництва у повоєнні роки спостерігалось й по інших видах сільськогосподарської техніки і обладнання. Одночасно велась інтенсивна розбудова мережі матеріально-технічного забезпечення сільських товаровиробників, ремонтно-технічних підприємств, власних ремонтних майстерень господарств.

Разом з нарощуванням обсягів виробництва сільськогосподарської техніки велась цілеспрямована робота щодо розширення її асортименту та якісного удосконалення, що обумовлювалося передовими вимогами щодо комплексної механізації сільгоспвиробництва і переведення його на промислову основу. Ці тенденції набули втілення у збільшенні одиничної потужності двигунів тракторів та інших самохідних машин, збільшенні

робочої ширини захвату ґрунтообробних, посівних і збиральних агрегатів тощо. Так, наприклад, за 1960-1991 рр. середня потужність двигуна трактора в Україні зросла з 27,4 до 63,2 кВт (збільшення у 2,3 рази). Це давало змогу переходити на комплексне агрегаткування (суміщення в одному агрегаті декількох агротехнічних операцій) та, відповідно, зменшувати загальну потребу у засобах механізації і робочій силі та підвищувати продуктивність праці у галузі.

Характеризуючи загальні тенденції розвитку вітчизняного тракторного і сільськогосподарського машинобудування та особливості комплектування машинно-тракторних парків сільських товаровиробників за часів новітньої історії слід відзначити, що значна частка машин і обладнання, що вироблялася в Україні до 1991 р. не використовувалася у межах країни, а постачалася до республік колишнього СРСР та на експорт. У 1960-1990 рр. з України вивозилося 60-80 % вироблених тракторів і плугів до них (найбільш універсальні види сільськогосподарської техніки, які мають широкий географічний ареал застосування у практично усіх агрокліматичних зонах); 45-65 % тракторних сівалок і бурякозбиральних комбайнів (вузькоспеціалізовані для зон вирощування окремих сільськогосподарських культур засоби механізації); 60-90 % жаток і адаптерів (у великих обсягах ця продукція постачалася до російських комбайнобудівних заводів у Таганрозі і Ростові для комплектування зернозбиральних комбайнів, що там вироблялися, та до виробників кормозбиральної техніки у Білорусі і Російській Федерації). Разом з тим велика номенклатура сільськогосподарської техніки і обладнання, що постачалася українським сільгоспвиробникам ввозилася частково або у повному обсязі до потреби з інших союзних республік. Це пояснюється як відсутністю власного вітчизняного серійного виробництва (зерно- і кормозбиральні самохідні комбайни, деякі модифікації силових і робочих машин для внесення добрив і кормовиробництва, специфічні знаряддя для обробітку ґрунту і догляду за посівами тощо), так і необхідністю розширення параметричного ряду машинно-тракторних парків сільських товаровиробників. Так, незважаючи на наявність у Харкові гіганту тракторобудування загальносоюзного масштабу, який виробляв колісні і гусеничні модифікації трактора загального призначення Т-150, в Україну постачалися у великих обсягах енергонасичені машини сімейства «Кіровець» (К-700, К-701) виробництва Ленінградського тракторного заводу, гусеничні трактори виробництва Челябінського (Т-100, Т-130) і Волгоградського тракторних заводів (ДТ-75). Парки універсально-просапних і спеціальних тракторів у вітчизняних сільськогосподарських підприємствах разом з ПМЗ-6 (виробник Південний машинобудівний

завод, м. Дніпропетровськ) були широко представлені продукцією Мінського (трактори сімейства «Білорус» МТЗ-50/52 і МТЗ-80/82), Липецького (модифікації Т-40), Кишинівського (Т-70С) і Володимирського (Т-25) тракторних заводів. Аналогічна ситуація спостерігалася й за багатьма іншими видами і групами сільськогосподарських машин і знарядь. Після отримання Україною у 1991 р. державної незалежності розрив усталених багаторічних виробничих і коопераційних зв'язків з партнерами з колишніх союзних республік вкрай негативно відобразився як на розвитку вітчизняного тракторного і сільськогосподарського машинобудування, так і на процесі комплектування машинно-тракторних парків сільгосп підприємств [8-10].

Співставлення показників постачання деяких видів сільськогосподарських машин з їх наявним парком у сільськогосподарських підприємствах у 1960-1990 рр. свідчить про невідповідності у певні часові періоди. Так, якщо протягом 1960-1975 рр. парк тракторів у господарствах зростав відповідно до збільшення обсягів їх постачань, то у 1975-1985 рр. при зменшенні надходження силових машин їх кількість у сільгоспвиробників продовжувала збільшуватися. Ця невідповідність пояснюється тим, що споживчі характеристики продукції вітчизняного сільськогосподарського машинобудування поступово удосконалювалися, а її якість поліпшувалася. Внаслідок удосконалення агротехнологій покращувалися умови експлуатації сільгосптехніки, на більш якісний рівень виходили заходи з технічного обслуговування і ремонту, що у сукупності з науково-технічним прогресом у промисловості збільшувало терміни її виробничої експлуатації. Тобто темпи списання машин були значно меншими за темпи зменшення обсягів їх постачання.

Розширення парку тракторів і самохідних машин у сільськогосподарських підприємствах разом з перманентним збільшенням середньої потужності їх двигунів сприяли зростанню енергозабезпеченості та енергоозброєності вітчизняного аграрного виробництва. За 1960-1991 рр. парк тракторів у сільськогосподарських підприємствах України збільшився з 64,8 до 105,2 шт. (на 62,3 %) при зростанні середньої потужності двигуна з 27,4 до 63,2 кВт (у 2,3 рази). При цьому загальна потужність двигунів тракторів збільшилася з 5,0 до 31,4 млн кВт (у 6,3 рази). Разом з системною дією інших факторів інтенсифікації (удосконалення технологій, збільшення обсягів застосування органічних і мінеральних добрив, хімічних засобів захисту рослин тощо), це сприяло збільшенню обсягів виробництва валової продукції у галузі, зростанню урожайності сільськогосподарських культур і підвищенню продуктивності праці.

Незважаючи на те, що деякі види тодішньої вітчизняної сільськогосподарської техніки були неналежної якості і за техніко-технологічними показниками поступалися відповідним закордонним аналогам, вже до 1960 р. рівень механізації оранки й сівби в Україні підвищився до 99 %, збирання зернових культур – до 84, цукрового буряку – до 62 % [6, 7]. До початку 90-х років минулого століття рівень технічного забезпечення агротехнологій досяг такого рівня, що за умов збереження набутих тенденцій можна було б вести мову про перехід на комплексну механізацію сільськогосподарського виробництва вже у найближче десятиліття [1, 4, 5, 12, 13].

Велика увага до проблем розвитку тракторного і сільськогосподарського машинобудування у радянські часи ґрунтувалася на усвідомленні владою виняткової значущості сільського господарства в аграрно-індустріальній економіці держави. Необхідність перманентного підвищення рівня інтенсифікації виробництва у галузі з метою збільшення продуктивності праці обумовлювалася плінністю сільського населення в інші галузі народного господарства, які активно відбудовувалися та, відповідно, потребували постійного притоку додаткової робочої сили з села (металургія, машинобудування, хімічна промисловість, промислове і цивільне будівництво, транспорт). Урбанізація значно збільшувала попит населення міст і промислових центрів на продукти харчування і переробної промисловості на сільськогосподарську сировину.

Після одержання Україною у 1991 р. державної незалежності вітчизняне тракторне і сільськогосподарське машинобудування ще певний час за інерцією зберігало свій виробничий, науково-технічний і кадровий потенціал. Але низька інвестиційна активність і різке зменшення платоспроможного попиту на машинобудівну продукцію з боку сільськогосподарських підприємств, розрив горизонтальних коопераційних зв'язків і виробничої координації з постачальниками комплектуючих виробів з колишніх союзних республік разом з втратою зовнішніх ринків призвели до погіршення фінансово-економічного стану і занепаду практично усіх підприємств галузі. Так, у 2013-2015 рр. в Україні вироблялося за рік лише 4,1-4,3 тис. тракторів (близько 4,0 % від рівня 1990 р.), 2,0-2,4 тис. плугів (2,2-2,7 %), 3,0-3,6 тис. сівалок (5,3- 6,3 %), а виробництво комбайнових жаток і бурякозбиральних комбайнів практично припинилося [14]. Сьогодні галузь знаходиться у стані глибокої кризи, яка за рівнем руйнації є більшою за рівень спаду у сільськогосподарському виробництві і за багатьма критеріями набула ознак безповоротних втрат. З кожним роком вийти з неї стає все важче: старіють і вибувають з господарського обігу виробниче обладнання і технічне оснащення;

морально застарівають численні експериментальні зразки нових моделей сільськогосподарської техніки, які так і не були поставлені на серійне виробництво.

Різке скорочення виробництва продукції вітчизняними підприємствами тракторного і сільськогосподарського машинобудування призвело до суттєвого погіршення відтворення матеріально-технічної бази сільських товаровиробників [15-17]. За 1991-2015 рр. парк тракторів і зернозбиральних комбайнів, які є найбільш поширеними засобами механізації технологічних процесів у рослинництві в усіх агрокліматичних зонах України, у сільськогосподарських підприємствах скоротився у 4 рази, по іншим видам сільгосптехніки ситуація ще гірша [14]. Переорієнтація на закупівлю господарствами імпортних машин і агрегатів (за різними джерелами статистичної інформації їх частка за окремими видами у вартісному відношенні складає від 60 до 80 %) внаслідок невеликих обсягів з-за великої вартості і низької купівельної спроможності, не може компенсувати їх вибуття з господарського обігу. Навіть за умов зростання за досліджуваній період у сільськогосподарських підприємствах середньої потужності двигуна трактора майже у 1,5 рази, їх загальна потужність зменшилася у 2,6 рази. Сьогодні забезпеченість сільського господарства України основними засобами не відповідає потребам виробництва, а за показниками фондозабезпеченості сільськогосподарських угідь і фондоозброєності праці галузь значно поступається не тільки високо розвиненим країнам Західної Європи і Північної Америки, а й Польщі, Білорусі й Російській Федерації [18, 19]. У загальному спаді ефективності сільського господарства на фактор механізації припадає 40-50 % [12].

Обмежені обсяги виробництва сільськогосподарської техніки в Україні призводять до ситуації, коли машинобудівні підприємства поступово відходять від серійного виробництва і займаються виготовленням невеликих партій машин, як правило, під конкретні замовлення. Порушення технологічних режимів (особливо у безперервному ливарному виробництві, термічній обробці металу тощо) призводять до погіршення якості комплектуючих виробів і готових машин у цілому, яка і у кращі часи функціонування галузі викликала багато нарікань з боку сільських споживачів. В умовах вкрай низької завантаженості машинобудівних підприємств усі постійні загальновиробничі і загальногосподарські витрати (амортизація основних засобів, утримання адміністративного апарату і штату інженерно-технічного персоналу, витрати на консервацію та утримання технологічного обладнання, що тимчасово не задіяне у виробничому

процесі, витрати на охорону виробничих об'єктів тощо) розподіляються між невеликою кількістю виробленої продукції, що призводить до суттєвого зростання реалізаційних цін на неї. Спостерігається парадоксальна ситуація – ціни на вітчизняну сільськогосподарську техніку зростають (навіть якщо не враховувати чинник подорожчання вихідної сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, енергоносіїв, постійного збільшення заробітної плати), а її споживчі якісні характеристики мають тенденцію до погіршення.

Висновки. Наповнення ринку сільськогосподарської техніки і обладнання може відбуватися з двох джерел – за рахунок вітчизняного виробництва та постачання з-за кордону. Орієнтація здебільшого на дорогу імпорту техніку в Україні не відповідає державним інтересам і в умовах край низького платоспроможного попиту переважної верстви вітчизняних сільських товаровиробників є під силу тільки невеликому прошарку економічно міцних господарств. Крім того, з урахуванням специфіки експлуатації імпортних машин і великої вартості запасних частин, у нас вони окупуються протягом тривалого періоду або не окупуються взагалі.

Оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств за рахунок формування парку сучасних тракторів, самохідних і робочих машин і знарядь можливе лише за умов відродження на принципово новій інноваційній основі вітчизняного тракторного і сільськогосподарського машинобудування, яке зараз знаходиться у глибокій кризі. На загальнодержавному рівні необхідно чітко визначити поточні задачі і пріоритети розвитку галузі на коротко і більш віддалену перспективу. При цьому визначальним повинно прийматися положення, що подальше удосконалення технічної складової аграрного потенціалу повинно відбуватися на інноваційній основі з урахуванням усіх прогресивних вітчизняних та іноземних наукових напрацювань і передового досвіду, що повинно забезпечити суттєве зростання продуктивності праці у сільському господарстві, збільшення урожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тварин при формуванні протизатратного (на одиницю виробленої продукції) механізму господарювання у галузі.

Подальший розвиток вітчизняного тракторного і сільськогосподарського машинобудування теоретично має декілька варіантів розвитку. Перший полягає у модернізації серійних моделей, виробництво яких вже давно освоєно підприємствами. В умовах кризового фінансово-економічного стану і практично повної відсутності будь-якої

дієвої державної підтримки виробників, це дасть можливість протягом певного періоду утримувати ситуацію у галузі під контролем. Але у перспективі, внаслідок входження України до європейських і світових економічних інституцій, лібералізації зовнішньоторговельної політики та активної експансії західних машинобудівних компаній на український ринок, такий шлях не дозволить вітчизняним виробникам конкурувати з ними на рівних.

Другий варіант передбачає створення нових зразків техніки спираючись на власні сили та наявну у країні елементну базу, як це робилося за часів СРСР. Такий шлях потребує великих інвестиційних витрат на всіх етапах – від розробки до постановки машин на серійне виробництво і у сучасних умовах є нереальним. За 25 років бездумного господарювання в Україні практично безповоротно втрачена промислова база виробництва комплектуючих вузлів і агрегатів (двигуни, гідравлічні системи, трансмісії, електрообладнання тощо), що у свою чергу потребує надвеликих зусиль для її відновлення. Крім того, розробка нової сільськогосподарської техніки високого технічного рівня, її випробування, серійне виробництво та ефективна експлуатація неможливі без наявності висококваліфікованих кадрів. За останні десятиліття промислові підприємства суттєво, а у деяких випадках критично, втратили унікальні кадри проєктантів, інженерів, організаторів виробництва, працівників робітничих професій (сьогодні підприємства, які навіть змогли сформувавши замовлення на виготовлення продукції, відчувають гостру потребу у кваліфікованих верстатниках, слюсарях, наладчиках); практично згорнуто підготовку робочої молоді.

Передовий вітчизняний та іноземний досвід свідчать, що у сучасних умовах господарювання найбільш оптимальним рішенням проблеми є налагодження спільного виробництва сучасних зразків машин і обладнання за участю провідних західних виробників. Прикладом такого плідного взаємовигідного співробітництва в Україні можуть бути спільні підприємства з виробництва автомобілів, офісної, комп'ютерної і побутової техніки, продуктів харчування тощо, які випускають продукцію під відомими світовими брендами. Як правило, таке співробітництво розпочинається з крупновузлового збирання машин з комплектуючих, що у повному обсязі надходять з-за кордону, з поступовим налагодженням їх виробництва в Україні. Головна роль держави у цих процесах полягає у забезпеченні необхідних інституціональних та організаційних умов залучення і захисту інвестицій – відпрацювання відповідної нормативно-правової бази, протекціоністська податкова і митна політика, підтримання

цивілізованої конкуренції, боротьба з корупцією тощо. У підсумку національна економіка отримує додаткові робочі місця і відрахування до бюджету у вигляді податків, промисловість – сучасну технологічну базу, а сільське господарство – інноваційну техніку, яка за ціною є значно дешевшою за імпортні аналоги. Переваги для західних партнерів полягають у доступі на дуже перспективний ємкий український ринок матеріально-технічних ресурсів для сільськогосподарського виробництва.

Бібліографічний список: 1. Економічні аспекти державної технічної політики в агропромисловому комплексі / [Білоусько Я.К., Дем'яненко М.Я., Питулько В.О., Товстопят В.Л.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 134 с. 2. Могилова М.М. Економічні проблеми формування та відтворення основних засобів у сільському господарстві / М.М. Могилова, Г.М. Підлісецький, Я.К. Білоусько // Економіка АПК. – 2012. – № 1. – С. 58-65. 3. Могилова М.М. Матеріально-технічне забезпечення аграрної галузі / М.М. Могилова, Я.К. Білоусько, Г.М. Підлісецький // Економіка АПК. – 2013. – № 2. – С. 61-67. 4. Проблеми реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі: [кол. монографія] / [Білоусько Я.К., Бурилко А.В., Галушко В.О. та ін.]: за ред. Я.К. Білоуська. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 216 с. 5. Шебанін В.С. Системне оновлення і розвиток матеріально-ресурсного потенціалу сільського господарства: [монографія] / В.С. Шебанін. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 276 с. 6. Білоусько Я.К. Тенденції розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування / Я.К. Білоусько // Економіка АПК. – 2010. – № 7. – С. 84-90. 7. Білоусько Я.К. Удосконалення техніко-технологічного оснащення аграрного виробництва / Я.К. Білоусько, В.Л. Товстопят. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 59 с. 8. Народне господарство Української РСР у 1990 році: [стат. щорічник] / Від. за випуск В.В. Самченко. – К.: Техніка, 1991. – 496 с. 9. Петров В.М. Моніторинг технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва у пореформений період / В.М. Петров // Економіка АПК. – 2003. – № 3. – С. 40-45. 10. Петров В.М. Перспективи відновлення матеріально-технічної бази аграрного сектору економіки України / В.М. Петров // Збірник наукових праць Луганського нац. аграр. ун-ту; сер. «Економічні науки» / За ред. В.Г. Ткаченко. – Луганськ: ЛНАУ, 2004. – Вип. № 34(46). – С. 282-286. 11. Петров В.М. Удосконалення технічного забезпечення сільського господарства / В.М. Петров // Економіка АПК. – 2010. – № 12. – С. 98-102. 12. Іванишин В.В. Інноваційне забезпечення оновлення техніко-технологічної бази підприємств АПК / В.В. Іванишин // Економіка АПК. –

2010. – № 1. – С. 128-133. 13. Іванишин В.В. Організаційно-економічні засади відтворення і ефективного використання технічного потенціалу аграрного виробництва: [монографія] / В.В. Іванишин. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 350 с. 14. Сільське господарство України у 2015 році: [стат. збірник] / Відп. за випуск О.М. Прокопенко. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 360 с. 15. Могилова М.М. Основні засоби сільськогосподарських підприємств: стан, оцінка, відтворення: [монографія] / М.М. Могилова. – К.: ННЦ ІАЕ, 2016. – 404 с. 16. На порядку денному – модернізація // Пропозиція – 2017. – № 6. – С. 11. 17. Підлісецький Г.М. Економічні проблеми відтворення основних засобів у сільському господарстві / Г.М. Підлісецький // Економіка АПК. – 2012. – № 1. – С. 184-185. 18. Захарчук О.В. Матеріально-технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств України та їх модернізація / О.В. Захарчук // Економіка АПК. – 2016. – № 7. – С. 72-79. 19. Лупенко Ю.О. Наукове забезпечення техніко-технологічного оновлення аграрного виробництва в Україні / Ю.О. Лупенко, О.В. Захарчук, М.М. Могилова // Економіка АПК. – 2017. – № 5. – С. 5-12.

Петров В.Н. Возрождение тракторного и сельскохозяйственного машиностроения в Украине. Исследуются временные периоды и влияние отдельных исторических событий на процессы становления и развития тракторного и сельскохозяйственного машиностроения в Украине. Обобщаются особенности комплектования машинно-тракторных парков сельхозпредприятий в условиях различных общественно-экономических формаций, а также в зависимости от уровня развития промышленности. Обосновывается определяющая роль уровня механизации и, соответственно, интенсификации производства в повышении его технологической и экономической эффективности.

Определяются причины и последствия упадка тракторного и сельскохозяйственного машиностроения в Украине со времени получения государственной независимости. Обосновывается положение о ведущей роли государства в возрождении отрасли и в формировании рынка материально-технических ресурсов для аграрной сферы. Делается акцент на ошибочности ориентации сельских товаропроизводителей на комплектование машинно-тракторных парков только за счёт импортных машин и орудий.

С учётом передового отечественного и зарубежного опыта прорабатываются варианты возрождения и дальнейшего инновационного развития предприятий тракторного и сельскохозяйственного

машиностроения в современных условиях хозяйствования. В качестве наиболее приемлемого принимается вариант создания совместных предприятий с ведущими зарубежными производителями сельскохозяйственной техники и оборудования.

Ключевые слова: машиностроение, материально-техническая база, сельскохозяйственная техника, производство, механизация, интенсификация, эффективность.

Petrov V.M. The revival of tractor and agricultural engineering industry in Ukraine. Time periods and the influence of some historical events on the processes of formation and development of tractor and agricultural engineering industry in Ukraine have been examined. The features of machine and tractor parks of agricultural enterprises acquisition under the conditions of different social and economic formations and also the features depending on the level of industrial development have been summarized. The decisive role of the mechanization level and, accordingly, the role of production intensification in the increasing of its technological and economic efficiency have been substantiated.

The reasons and consequences of tractor and agricultural engineering industry decay in Ukraine since the time of obtaining the state independence have been determined. The position of the leading role of the state in the revival of the industry and in the formation of the material and technical resources market for agricultural sphere has been grounded. The accent is made on the erroneous orientation of the rural commodity producers concerning the acquisition of machine and tractor parks only at the expense of the imported machines and implements.

Taking into the account the leading domestic and foreign experience, the variants of the revival and further innovative development of tractor and agricultural engineering industry under the modern conditions of farming are being worked out. As the most acceptable option, the variant of creating the joint ventures with the leading foreign producers of agricultural techniques and equipment is being accepted.

Key words: engineering industry, material and technical base, agricultural equipment, production, mechanization, intensification, efficiency.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2017 р.